

ประสบการณ์นิยมความเชื่อเรื่องเทวดา

The empiricism and belief of gods

¹สุกสิรา บุญช่วย, ²พระครูโกศลศาสนบัณฑิต และ ³สมภาร พรหมทา

¹Supisara Boonchuay, ²Phrakrukosolsassanapundit
and Somparn Promta

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹supi_sara555@hotmail.com

Received: January 15, 2022; Revised: February 20, 2023; Accepted :April 24, 2023

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1.เพื่อวิเคราะห์ประสบการณ์นิยมความเชื่อเรื่องเทวดาในศาสนาเทวนิยม 2.ศึกษาวิเคราะห์ประสบการณ์นิยมความเชื่อเรื่องจริยธรรมของเทวดาต่อศาสนาเทวนิยม 3.วิเคราะห์ประสบการณ์นิยมความเชื่อเรื่องเทวดาที่อิทธิพลต่อสังคมพหุนิยม โดยศึกษาใน คัมภีร์จักรวาลที่ปณี พุทธธรรม ปรัชญา ศาสนาและนักบุญโทมัส อะไควนัส คำว่า เทวดา มาจากศัพท์เดิมว่า การเล่น บูชา อภิธานป์ที่ปิกาสุจิ วิเคราะห์ความหมายของคำว่า เทวะ หรือ เทวดา ว่า “ทิพพินติ กิพพินติ วุทธิ คจจนติ โลกา อเนนาติ เทโว : ที่เชื่อว่า เทวะ คือเทพหรือเทวดา เพราะอรรถว่า เล่น รื่นเริง คือย่อมไปสู่ความเจริญจากโลกนี้”

คัมภีร์สัททนีธาตุมาลาบาสิมหาไวยากรณ์ ได้แสดงความหมายของเทวดาเอาไว้ว่า ทิพพินติ กามคุณมานาภิญญาจิตตีสสุริยาที่หิ กิพพินติ : ผู้เพเลิตเพลินด้วยกามคุณ ฆานอภิญญา และความ เป็นใหญ่ในจิต ชื่อว่า ชื่อว่า เทวดา, ทิพพินติ ยถาภิลาสิต วิสย อปปฏิฆาเตน คจจนตติ เทวา : อีก

¹ นิสิตระดับปริญญาเอก คณะพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มจร.วังน้อย ออยุธยา

² รองศาสตราจารย์ ดร. คณะพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มจร.วังน้อย ออยุธยา

³ ศาสตราจารย์ ดร. คณะพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มจร.วังน้อย ออยุธยา

นัยหนึ่ง ไปสู่อารมณ์ดังปรารถนาโดยไม่มีสิ่งกีดขวาง เชื่อว่า เทวดาว่า ทิพพุนติ ยถิจฉิต-นิปมาเทน สกโกนตติ เทวา : อีกนัยหนึ่ง ผู้สามารถในการยังสิ่งที่ตนต้องการให้สำเร็จ เชื่อว่า เทวดา, อถวา ต ต พยสนนิตถรณตติเกหิ สรณ ปรายณนติ เทวนียา อภิตถวนียาติ เทวา : อีกนัยหนึ่ง ผู้ควรยกย่องว่า เป็นที่พึ่งที่อาศัยของผู้ปรารถนาจะพ้นจากพ้นจากวิบัติ นั้น ๆ เชื่อว่า เทวดา โสภาวีเสสโยเคน กมนิ ยาติ วา เทวา : อีกนัยหนึ่ง ผู้ควรปรารถนาโดยประกอบด้วยความงามเป็นพิเศษ เชื่อว่า เทวดา

คำสำคัญ: ความเชื่อ, เทวดา, ประสบการณ์นิยม

Abstract

This article has 3 objectives: 1. To analyze the popular belief in angels in theism. 2. An analytical study of the empirical beliefs on the ethics of angels towards theism. 3. Analyze the popular belief in the deity that influences pluralistic society by studying the Chakradeepani scriptures, Buddhism, philosophy, religion, and St. Thomas Aquinas. The word angel comes from the old term that playing, worshipping Abhidhanapadi Pikasuji. Analyze the meaning of the word Deva or Devada as follows: "Dippanti Kibphanti Uddha Gacchanti Loka Anenati Devo: The name Deva is deva or deva because of the meaning of playing, having fun, and having fun. to prosperity from this world."

Malabari Elemental Sattani Mahagrammar He has expressed the meaning of the deva as: Dibbana Khamkun Janaphinya Chittissariyadihi Kelananti: One who enjoys sensual pleasure, Jhana Apinya, and greatness in the mind. Babbanti yathaphilasit visaya appatighaten gacchanatiti deva : In other words, one goes to the desired state without hindrance, called the devas, said dhippanti yathicchit-. Nippadaen sakkontiti deva : In other words, one who is capable of accomplishing what he wants to achieve is called deva, athavata pyasanittharantthikehi sarana. Prayananti Devaniya Apitthavaniyati Deva : In other words, one who should be regarded as the refuge of one who wishes to be freed from that calamity is called Deva Sobhavisesyoken Kamani. Yativa Deva : In other words, one who is endowed with special beauty is desirable, called Deva.

Keywords: belief, angel, empiricism

บทนำ

มนุษย์คือสัตว์โลกผู้มีจิตใจมีเหตุผล มีสติปัญญาที่ดีกว่าสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ มนุษย์สามารถฝึกอบรมจิตใจตนให้ไปสู่แนวทางแห่งอริยมรรคได้ โดยอาศัยจิตใจที่กล้าหาญและความมีสติที่มั่นคง และมีโอกาสในการประพาสพรหมจรรย์ ซึ่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องอาศัยปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค และมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน และต้องเกี่ยวข้องกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิตอยู่ตลอดไม่โดยทางตรงก็โดยทางอ้อม ในการดำเนินชีวิตนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับผูกพันกับสภาวะแวดล้อมภายนอกเพื่อประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแสดงออกตามบทบาทหน้าที่กับบุคคลในครอบครัว การศึกษาอาชีพการงาน สถานะทางสังคม ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ รวมไปถึงการแสวงหาความรู้และภูมิปัญญา นอกจากนี้สิ่งเหล่านี้แล้วมนุษย์ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจลี้ลับ อำนาจศักดิ์สิทธิ์ของเทวดาที่อยู่เหนือสามัญวิสัย ซึ่งอาจส่งผลดลบันดาลให้มีพลังอำนาจสำเร็จตามความปรารถนา เพราะความไม่รู้จริงและไม่สามารถพิสูจน์ได้จริง จึงยอมรับนับถือเทวดาเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีแห่งความเชื่อที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

เทวดาตามความเชื่อของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา คือ ผู้อุบัติขึ้นด้วยผลบุญ (โอปปาติกะ) ที่ทำไว้เมื่อคราวมนุษย์ที่ตายจากความเป็นมนุษย์ด้วยอำนาจบุญจึงทำให้มีกายทิพย์ มีที่อยู่คือวิมาน อันงดงามประกอบด้วยทิพย์สมบัติ ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอนุภาพของบุญ และมีบทบาทหน้าที่ในการคอยช่วยเหลือคุ้มครองให้มนุษย์สร้างสมกุศลอยู่เป็นเนืองนิตย์ เพราะจะได้มาเกิดในภพภูมิที่ดี ซึ่งความเชื่อดังกล่าวยังไม่เคยเลือนหายไปจากสังคมแต่อย่างใด ยิ่งมนุษย์ได้รับความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการติดต่อสื่อสารที่ก้าวไกลถึงยุคข้อมูลข่าวสารยุคโลกาภิวัตน์ ก็ยิ่งทำให้มีปัญหามากขึ้นเหมือนกับมนุษย์ไม่เชื่อมั่นความสามารถในการแก้ปัญหาของตนเองกับผลักดันปัญหาต่าง ๆ ไปให้กับเทวดาเป็นผู้รับผิดชอบต่ออนาคต โดยการฝากความหวังไว้กับเทวดาฟ้าดินให้เป็นผู้ชี้นำชีวิต มนุษย์จึงให้ความสำคัญกับเทวดา โดยการแสดงออกด้วยการยอมรับในความมีอยู่จริงของเทวดา เช่น การปลุกเสกพระภูมิ การทำพิธีบวงสรวงบูชา แม้กระทั่งการเขียนรูปภาพของเทวดาไว้ตามสถานที่สำคัญ เช่น พระราชวัง และวัดวาอารามต่าง ๆ ก็เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความดีในฐานะที่ท่านบันดาลในสำเร็จความปรารถนา จึงได้ทำการสรรเสริญยกย่องให้เกียรติ

ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทวดา ในการดำเนินชีวิตนั้น คุณธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้มนุษย์กลายเป็นเทวดา และทำเทวดาให้กลับมาเป็นมนุษย์ โดยอาศัยคุณธรรมในธรรมพระพุทธศาสนา เป็นหลักในการพึ่งพาอาศัยกัน เช่น มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป การทำเทวดาพิธี รักษาศีล เจริญเมตตาภาวนา และการประพาสพรหมจรรย์ มีเป้าหมายและประโยชน์สูงสุดไปในทางเดียวกันคือ พระนิพพาน ซึ่งคุณธรรมดังกล่าวจะทำให้ความสัมพันธ์

ระหว่างมนุษย์และเทวดากลางเป็นสิ่งที่ได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่ถ้าหากมนุษย์ยังโหยหาอำนาจปาฏิหาริย์ การดลบันดาลผลประโยชน์จากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยความโลภ ไม่รู้จักพอ ความหลง ในสิ่งที่ได้มา ใช้กลอุบายฉ้อโกงทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาตามต้องการ เช่น การตัดต้นไม้ ทำลายสิ่งแวดล้อม เบียดเบียนสัตว์อื่นใช้ชีวิตอยู่ด้วยความสะกดสะบายบนความทุกข์ทรมานของผู้อื่นการที่มนุษย์ร้องขออ่อนวอนต่อเทวดาตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาไม่รู้ทำตามความเชื่อในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ติงามของบรรพบุรุษ หรือว่าทำเพื่อเอาชนะธรรมชาติพิสูจน์ความสามารถอันยิ่งใหญ่ของตนเองด้วยด้วยการใช้เทวดาอย่างไร มนุษย์และเทวดาติดต่อกันเพื่อประโยชน์อะไร และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทวดา

ประเภทของเทวดา

การจัดประเภทของเทวดามีจุดมุ่งหมายที่มนุษย์ภูมิและเทวภูมิ มนุษย์ก็เป็นเทวดาได้ในปัจจุบันชาตินี้ ไม่ต้องรอถึงภพหน้า เรียกว่าเป็นสมมติเทพ เทวดาโดยสมมติ คือเป็นเทวดาได้ด้วยคุณธรรม อันมีหิริความละอายแก็ใจ ในอันที่จะกระทำชั่ว และโอตตปปะความเกรงกลัวต่อบาป กล่าวคือ มนุษย์ผู้ใดปรับปรุงพัฒนาคุณธรรมละความสามารถของตนอยู่เสมอ มนุษย์ผู้นั้นก็สามารถมีฐานะขึ้นเทียบเท่าหรือสูงกว่าเทวดาได้ เมื่อเปรียบเทียบโดยคุณธรรมและความสามารถทั่วไปแล้วทั้งมนุษย์และเทวดาต่างก็มิได้เทวดาได้ เมื่อเปรียบเทียบโดยคุณธรรมและความสามารถทั่วไปแล้วทั้งมนุษย์และเทวดาต่างก็ได้เท่าเทียมหรือใกล้เคียงกัน เป็นระดับกัน แต่มนุษย์มีวิสัยแห่งการสร้างเสริมปรับปรุงมากกว่า ข้อแตกต่างที่สำคัญจึงอยู่ที่โอกาส กล่าวคือ มนุษย์มีโอกาสมากกว่าในการที่จะพัฒนาคุณธรรมและความสามารถของตน ตามปกติธรรมดา ถ้าอยู่กันเฉย ๆ เทวดาทั่วไปสูงกว่าดีกว่าดีกว่าเก่งกว่ามนุษย์ แต่ถ้ามนุษย์ปรับปรุงตัวเมื่อไรก็จะขึ้นไปเทียบเท่าหรือแม้แต่สูงกว่าดีกว่าเก่งกว่าเทวดา

ในขุททกนิกาย จุฬนิตเทศ ได้ระบุประเภทของเทวดาไว้ 3 ประเภท คือ 1.สมมติเทพคือเทวดาโดยสมมติ ได้แก่ พระราชา พระราชกุมาร พระเทวี 2.อุปัติเทพ คือเทวดาโดยกำเนิด ได้แก่ เทวดาชั้นกามาพจร 6 ชั้น มีชั้นจาตุมหาราชิกา เป็นต้น และเทวดาที่นับเนื่องในหมู่พรหมทั้งหลาย 3.วิสุทธิเทพ คือ เทวดาโดยความบริสุทธิ์ ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตชีณาสพทั้งหลาย

สมมติเทพ

สมมติเทพ เทวดาโดยสมมติ ได้แก่ พระราชาผู้ปกครองประเทศ รวมทั้งพระเทวีและพระราชกุมาร พระราชาเป็นชนชั้นปกครองจัดอยู่ในวรรณะกษัตริย์ตามหลักของการจัดวรรณะที่มีมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ในอัครัญสูตรได้กล่าวถึงวรรณะทั้ง 4 ตามลำดับของการอุปติเอาไว้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร เมื่อนำเอาวรรณะทั้ง 4 มาวางเป็นหลักเช่นนี้จึงทำให้เห็นความหมายของสมมติเทพได้กว้างออกไป กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ พระราชา และพระราชวงศ์ใกล้ชิดจัดเป็นสมมติเทพ คือเป็นเทวดาโดยสมมติ พระราชาตามรูปศัพท์หมายถึงผู้ยังชนให้อิ่มใจหรือทำให้คนอื่นมีความสุข และความหมายที่รู้กันโดยทั่วไปก็คือเป็นพระเจ้าแผ่นดินซึ่งมีหน้าที่ปกครองประเทศ ช่วยจัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน นำความชื่นฉ่ำใจให้ประชาชนด้วยน้ำพระทัยคือพระเมตตาธรรม จะเห็นได้ว่าตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พระราชาเป็นศรีสง่าของแว่นแคว้น มีความสำคัญต่อหมู่ชนเป็นอย่างยิ่ง

อุปัติเทพ

อุปัติเทพ หมายถึง เทวดา โดยกำเนิด สัตว์โลกทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เดรัจฉาน เทวดา และเหล่าสัตว์ในอบายภูมิ ยังไม่หมดกิเลสก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่เรื่อยไป ตามหลักวัฏฏะ 3 หรือ ไตรวัฏฏ์ คือวน เวียน องค์กรประกอบที่หมุนเวียนต่อเนื่องกันของภวจักร หรือสังสารจักร คือ กิเลส วัฏฏ์ วงจรกิเลส ประกอบด้วย อวิชชา ตัณหา และอุปาทาน กัมมวัฏฏ์ วงจรกรรม ประกอบด้วย สังขาร วงจรกิเลส และกรรมภพ 3 วิปากวัฏฏ์ วงจรวิปาก ประกอบด้วยวิญญูณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ซึ่งแสดงออกในรูปปรากฏที่เรียกอุปัตติภพชาติ ขรา มรณะ เป็นต้น 3 อย่างนี้ประกอบเข้าเป็นวงจรแห่งปัจจุอาการ หรือเรียกว่า ภวจักร หรือสังขารจักร ตามหลักปฏิจจสมุปบาท สภาพทั้งสามนี้ได้ชื่อว่า วน เพราะหมุนเวียนกันไปคือ กิเลสเกิดขึ้นแล้วทำให้กรรม ครั้นทำกรรมแล้วย่อมได้รับวิบากกรรมเมื่อได้วิบาก กิเลสเกิดขึ้นอีก วนกันไปอย่างนี้จนกว่าพระอรหันตมรรคจะตัดให้ขาดลง การหมุนเวียนอยู่เช่นนี้ทำให้วงจรชีวิตดำเนินไปไม่ขาดสาย สัตว์ผู้ยังมีกิเลสตายแล้วเกิดใหม่ แม้เป็นเทวดาก็ต้องมีการเกิดเช่นเดียวกับเหล่าสัตว์ในภพอื่น ผู้ที่เกิดเป็นเทวดาก็คือมนุษย์ทั้งหลายรวมถึงสัตว์เหล่าอื่นที่ได้ทำกุศลกรรมไว้ เมื่อตายลงบุญกุศลก็จะเป็นพลังส่งผลให้เกิดเป็นเทวดา มีสถานที่อยู่คือ เทวโลกบ้าง พรหมบ้าง เรียกว่าอุปัติเทพ เป็นเทวดาโดยกำเนิด เกิดผุดขึ้น เป็นชีวิตที่ละเอียด ไม่มีน้ำหนัก ไร้ขนาด ไม่กินที่ แบบหรือชนิดของการเกิดเป็นเทวดานั้นมีหลักฐานปรากฏในทมิณิกาย ปาฏิหารวรรค ได้แสดงถึง โยนิ คือ เหตุกำเนิด 4 เอาไว้ดังนี้ 1. อณพชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดในไข่ 2. ชลาพุชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดในครรภ์ 3. สังเสทโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดมาเถาโคล 4. โอปปาติกโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่ผุดขึ้น

อุปัติเทพ เทวดาโดยกำเนิด เกิดในโอปปาติกโยนิ เมื่อจะเกิดก็อุบัติขึ้นมา ไม่ต้องนอนในครรภ์ มารดาเหมือนเช่นมนุษย์หรืออยู่ในฟองไข่เหมือนสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย อุปัตติเกิดขึ้นมีรูปร่างเป็นทิพย์ ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาว เป็นเทพบุตร เทพธิดา มีความเป็นอยู่สุขสบายในสวรรค์แยกประเภท

ออกตามสถานที่อยู่ เป็นเทพชั้นเทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง ประเภทของสวรรค์ในคัมภีร์โลกศาสตร์แบ่งเป็น 6 ชั้น โดยแยกเป็นสวรรค์ชั้นกามาจร 6 ชั้น รูปาวจร 6 ชั้น และอรุปาวจร 4 ชั้น เหมือนในพระไตรปิฎก แต่คัมภีร์โลกศาสตร์ได้มีการพัฒนาลักษณะของสวรรค์ไว้อย่างงดงามด้วยประสงค์ที่จะให้เกิดความชื่นชมเลื่อมใสของสาธุชนเป็นที่ตั้ง ที่อยู่และชื่อเทวดานั้นมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป ซึ่งจะได้นำมาแสดงไว้โดยสังเขปดังนี้ 1) เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา จาตุมหาราชิกา เป็นสวรรค์ชั้นแรกของเหล่าเทวดา ผู้เล่นสนุกสนานด้วยกามคุณ 5 เทวดาผู้เป็นใหญ่ในการปกครองสวรรค์ชั้นมี 4 ท่าน จึงเรียกว่าจาตุมหาราชิกา แต่ละท่านล้วนมีบริวารผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาแตกต่างกันไปในทิศทั้ง 4 คือ ท้าวท้าวธรรฐเป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศตะวันออก มีพวกคนธรรพ์เป็นบริวารแวดล้อม ท้าววิรูปหกเป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศใต้ มีพวกกุมภมณัฏฐเป็นบริวารแวดล้อม ท้าววิรูปักษ์ เป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศตะวันตก มีพวกนาคเป็นบริวารแวดล้อม ท้าวเวสสุวัณ เป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศเหนือมีพวกยักษ์เป็นบริวารแวดล้อม เหล่าบริวารของท้าวมหาราชทั้ง 4 นั้น แม้ว่าจะอยู่ในสวรรค์ชั้นเดียวกัน แต่ก็ยังมีระดับชั้นต่าง ๆ กันออกไปอีก เช่น พวกยักษ์ที่เป็นบริวารของท้าวจาตุมหาราชิกก็ปรากฏว่ามีการแบ่งเป็นยักษ์ชั้นสูง ชั้นกลาง และชั้นต่ำ ยักษ์ทั้งสามระดับนี้ บางพวกเลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาค บางพวกไม่เลื่อมใส พวกที่ไม่เลื่อมใส เป็นเพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ถึงแห่งความประมาท พวกยักษ์ส่วนมากมิได้งดเว้นจากสิ่งเหล่านั้น ข้อที่พระองค์ให้งดเว้นนั้นจึงไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบใจของยักษ์เหล่านั้น อย่างไรก็ตามในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าและพระสาวกก็มีความสัมพันธ์แบบฉันมิตรมีไมตรีจิตกับยักษ์เหล่านั้นด้วยการเจริญอาณานภิรักษ์ทำให้ยักษ์เหล่านั้นเกิดความเลื่อมใสหันมาคุ้มครองรักษาไม่เบียดเบียน ทำให้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา อยู่เป็นสุขโดยทั่วกัน เทวดาในชั้นจาตุมหาราชิกาที่มีความพิเศษในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า มีเครื่องประดับสวยงาม ร่างกายสะอาดบริสุทธิ์ ปราศจากมลทิน สามารถเนรมิตกายให้ใหญ่โตหรือเล็กเท่าไรก็ได้ตามความประสงค์ มีอาหารทิพย์ทุกมื้อ ไม่รู้จักป่วยไข้ ที่แต่ความสุขสำราญใจตลอดเวลา อยู่กับลูกเมียด้วยความสุขเบิกบานชั่ววันนิรันดร์

ผลจากการศึกษาเชิงเอกสาร เรื่อง พระเจ้าหรือเทวดาพบว่า ในทางศาสนาเทวนิยมคือคริสต์ อิสลาม ฮินดูและศาสนาอเทวนิยมคือพระพุทธศาสนา ให้การยอมรับว่า เทวดามีอยู่จริง เทวดาเป็นผู้วิเศษคือ คอยปกป้องคุ้มครองชีวิตมนุษย์ให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตราย ให้โชคให้ลาภ ทำการค้าเจริญรุ่งเรืองด้วยการบวงสรวงและอ้อนวอน เทวดาเป็นผู้วิเศษมีกายทิพย์ มีรัศมีงดงาม มีอายุยืน มีอาหารทิพย์ และเป็นประชากรของสวรรค์เล่นสนุกสนานด้วยกามคุณ 5 คุณวิเศษด้านฉาน และอภิญญา เป็นต้น เทวดามาจากมนุษย์ คือมนุษย์ที่มีพฤติกรรมสุจริตทางกาย

ทางวาจา และทางใจ ทำให้เกิดเป็นเทวดาได้ และหลักเทวธรรม หลักปฏิบัติเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติและดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท คือตายแล้วไปเกิดในสวรรค์แต่ละชั้นตามบุญกุศลที่กระทำบำเพ็ญไว้

ดังนั้น ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา หลักความหลักสัมพันธ์ของมนุษย์กับเทวดาในพุทธศาสนาเถรวาท และประโยชน์และคุณค่าจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทวดาในคัมภีร์พระพุทธานุศาสนานเถรวาท เพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้องและเพื่อให้ได้แนวทางการแก้ไขปัญหาในเรื่องความเชื่อที่เกี่ยวกับผีสารเทวดาตามแนวทางแห่งพุทธศาสนาเถรวาท แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปเผยแพร่ให้พุทธศาสนิกชน ประชาชนในศาสนาอื่นได้ศึกษาเรียนรู้อย่างเข้าใจ และนำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้กับสังคมรุ่นใหม่ต่อไป

การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดความเชื่อนี้ ผู้เขียนหวังว่าจะได้คำตอบที่ถูกต้อง และได้แนวทางในการแก้ไขคือ ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและความเชื่อเรื่องเทวดาอย่างถูกต้องมีสัมมาทิฐิตามหลักพระศาสนา ได้รู้หลักความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทวดา และประโยชน์ และคุณค่าที่ได้จากความสัมพันธ์

ในสมัยโบราณ ทั้งสมัยกรีก โรมัน ซึ่งเป็นแผ่นดินที่เป็นจุดกำเนิดอารยธรรมโบราณนั้นล้วนนับถือ เทวดาหรือเทพเจ้ามาก่อนแทบทั้งสิ้น มีพิธีการบวงสรวงเทวดาและเทพเจ้าเหล่านั้น เพื่อให้เทวดาหรือเทพเจ้าดลบันดาลให้เกิดที่เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและครอบครัว เทพเจ้าที่อาศัยบนยอดเขาโอลิมปัส(Olympians, Major gods) เป็นเทพที่อาศัยบนยอดเขาโอลิมปัส (Olympus) เทพเจ้าโฟไซด์อน (Phosidon) ฯลฯ (สายสุวรรณ, 2533: 11)

อภิปรายศึกษาค้นคว้าถึงสัจธรรมหรือความเป็นจริงของภาพภูมิในเอกภพ หรือความเป็นจริงของทุกสิ่งทุกอย่างในบรรดาสิ่งที่มีอยู่ไม่ว่าที่มีอยู่นั้นจะอยู่ในรูปของพลังงานหรือสสารก็ตาม เห็นได้ สัมผัสได้หรือไม่ได้ก็ตามอภิปราย เป็นปรัชญาที่เป็นแม่บทพื้นฐานที่สุด เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยความจริง ศึกษาถึงความแท้จริงว่าอะไรเป็นอะไร ปัญหาเรื่องความจริงแท้ของสิ่งต่าง ๆ ในเอกภพกล่าวถึงภาพภูมิของเทวดาและกระบวนการของสิ่งเหล่านั้นซึ่งจะได้ทำการศึกษาต่อไป

ในเทวนิยมที่สืบทอดกันมาเป็นปริมปราประเพณีถือว่าโลกมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพระเจ้าในฐานะ ผลสัมพันธ์กับเหตุ คือโลกเป็นผล พระเป็นเจ้าเป็นเหตุ ดังที่กล่าวกันทั่วไปว่า พระเป็นเจ้าเป็นผู้สร้างโลก ปัญหาที่น่าสนใจในที่นี้ก็คือ พระเป็นเจ้าทรงสร้างโลกได้อย่างไร ทรงสร้างโลกขึ้นมาใหม่โดยไม่ต้องอาศัยอะไรเลยอย่างที่เราเรียกกันว่า ทรงสร้างโลกจากความไม่มีอะไรเลย (ex nihilo) หรือว่าทรงสร้างโลกจากสิ่งบางสิ่งที่มีอยู่แล้วก่อนจะมีโลก ?

ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาในศาสนาเทวนิยม

เทวะหรือเทวดา คือ ชาวสวรรค์ที่มีกำเนิดเป็นโอปปาติกะ คือการเกิดด้วยการผุดขึ้นทันที โดยอาศัยอำนาจแห่งกรรมดีที่เคยทำไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉาน เป็นต้น มีคุณสมบัติ คือผู้ที่มีความสุขด้วยกามคุณ 5 หรือฤทธิ์วิเศษนานาชนิดเล่นด้วยอานุภาพของตนมีความรุ่งเรือง สว่างไสวดำเนินไปในอากาศ เป็นที่มนุษย์ยึดถือเอาว่าเป็นที่พึ่งแก่การสรรเสริญ ชื่อว่า “เทวะ” เพราะเพลิดเพลินด้วยกามคุณหรืออยู่ในกามคุณ เป็นผู้รู้เรื่องแห่งกามคุณที่กระทำไว้ จะไปไหนก็มีความงดงามความโดดเด่นจะปรารถนาสิ่งใดก็ได้สมดังปรารถนาทุกประการ ดังนั้นความบันเทิงด้วย กามสุขของเทวดานี้ จึงเป็นความหมายตามรูปศัพท์ของคำว่า “เทวดา”

เซนโทมัส อาควีนัส ถือว่า ประพจน์ที่ว่า “ความมีอยู่ของพระเป็นเจ้าหรือเทวดา” เป็น ประพจน์ที่ชัดเจนในตัว (self evident) แล้วในด้านความคิด ไม่มีใครยอมรับในสิ่งตรงข้ามกับสิ่งที่ ชัดแจ้งในตัว แต่สิ่งที่ตรงข้ามกับประพจน์ที่ว่า “พระเป็นเจ้าหรือเทวดามีอยู่นั้นก็สามารถยอมรับกัน ได้ เช่น คนโง่กล่าวว่า ในใจของเขา ไม่มีพระเป็นเจ้าหรือเทวดา ฉะนั้น คำว่า พระเป็นเจ้าหรือ เทวดามีอยู่ จึงหาใช่ชัดเจนในตัวไม่”

ศาสนาคริสต์ ในสังคมผู้ที่นับถือนิกายโรมันคาทอลิก มีความเชื่อว่าเทวดามีจริงและมี หลายองค์ซึ่งแต่ละองค์ทำหน้าที่แตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความสงบสุขแก่ชาวโลกและมวลมนุษย์ชาติ โดยได้แบ่งลำดับชั้นของเหล่าเทวดาไว้ 3 ชั้น คือ ชั้นเอก ชั้นโทและชั้นตรี ในแต่ละชั้นมี 3 คณะ ซึ่งทำหน้าที่แตกต่างกัน มียศต่าง ๆ กัน ถึง 9 ลำดับ ซึ่งเรียกรวม ๆ ว่า “เทวัญ” ในพระคัมภีร์ไบเบิลซึ่งถือว่ามาจากวณะของพระเจ้าหรือเทวะดา มีการกล่าวถึงเทวดามากมาย อยู่ฐานะ “ทูตสวรรค์” หรือ “นักบุญ” ซึ่งมีทั้งในเพศชายและเพศหญิง

ศาสนาฮินดู ปวงเทวดาหรือเทพเจ้านั้นมีมากมายจนนับไม่ถ้วน โดยมีการกล่าวถึงอำนาจ และอิทธิฤทธิ์ไว้มากมายเหลือคณานับ เพราะเป็นศาสนาพหุเทวนิยม เทวดาคือแก่นหลักของศาสนา เทวดาทุกองค์ได้รับการยกฐานะเป็นเทพเจ้า เป็นอำนาจที่เหนือธรรมชาติมีอิทธิพลเหนือมนุษย์ซึ่งดลบันดาลทุกสิ่งให้เกิดขึ้นได้(ประจักษ์ ประภาพิทยากร, 2529: 1-12) ตามทัศนะของชาวฮินดู เชื่อว่า จักรวาลมีการเกิดดับ พระพรหมคือผู้สร้างโลกและจักรวาลให้มีอายุเป็นกัลป์ 1 กัลป์ประกอบด้วย 1,000 มหายุค แต่ละมหายุคแบ่งออกเป็น 4 ยุค คือ กฤตยุค ไตรตายุค ทวาปรยุค และกลียุค กระบวนการสร้างโลกและทำลายจะดำเนินไปตามวัฏจักรไม่มีที่สิ้นสุด

ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาของชาวเซมิติกเช่นเดียวกับศาสนาฮินดูและศาสนาคริสต์ดินแดนที่ให้กำเนิดศาสนาคือคาบสมุทรอาหรับ ในปัจจุบันเป็นที่ตั้งของประเทศซาอุดีอาระเบีย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในคาบสมุทรดังกล่าวในเวลานั้นประกอบด้วยชาวเบดูอินเป็นส่วนใหญ่ ชาวเบดูอินในทางมนุษย์วิทยาจัดเป็นชนเผ่าซามิติกที่มีอาชีพเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์อยู่ตามทะเลทราย ดั้งเดิมก่อนกำเนิดศาสนาอิสลาม ชาวอาหรับโบราณส่วนใหญ่นับถือศาสนา เซไฟอัน ที่บูชารูปเคารพต่าง

ๆ รวมทั้งเชื่อในพระเจ้าและอิทธิพลของดวงดาวในฐานะของเทพบริวารพระเจ้า(Astral religion) เชื่อกันว่า ปวงเทพเจ้าทั้งหลายมีความเกี่ยวข้องกับดวงดาวบนท้องฟ้า เทพเจ้าของชาวอาหรับสมัยนั้นได้แก่ อัล ลัท (Al Lat) อัล อุซซาล์ (AL Uzzah) อัล มานัท (Al Manat) และอัลเลาะห์ (Allah) บางพวกนับถือศาสนายูดาซึ่งเป็นศาสนาเก่าแก่ของชาวทะเลทรายที่แพร่หลายลงมาสู่คาบสมุทรอาหรับ หลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ของยกตัวอย่างคำสอนในด้านหลักศรัทธา 6 ประการ “1.ศรัทธาในพระเจ้าเป็นเจ้า โดยให้เชื่อว่า พระเจ้าที่แท้จริงนั้นมีเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น คือพระอัลเลาะห์ (ซุบฮ์) และต้องไม่ตั้งสิ่งอื่นใดขึ้นมาเพื่อการเคารพสักการะอีกนอกจากพระองค์ ให้เชื่อว่าพระองค์ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งปวง พระองค์ทรงไว้ซึ่งความเมตตา กรุณา และความยุติธรรม ทรงรู้เห็นในการกระทำและเข้าใจความคิดของมนุษย์ทุกคนทั้งในที่ลับและที่แจ้ง มุสลิมทุกคนถือว่า ศรัทธาที่มีต่อพระเจ้าคือหัวใจของการเป็นอิสลามมิชคนที่แท้จริง ” (มนต์ ทองซัซ, ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน)

ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาในศาสนาอเทวนิยม

ศาสนาพุทธนั้นมีแนวคิดที่แตกต่างโดยสิ้นเชิง เพราะเชื่อว่า ทุกคนนั้นมีชีวิตหรือการทำดีได้ดีและทำชั่วได้ชั่ว สุขหรือทุกข์ ความมั่งมีหรือยากจนไม่ได้มาจากเทวดาหรือเทพเจ้าหรือจากอำนาจของใครทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นเทวดาหรือเทพเจ้าหรืออำนาจเหนือธรรมชาติใดๆ แต่มาจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2544: 45-85) แต่ในศาสนาพุทธมิได้ปฏิบัติเสริมการมีอยู่จริงของเทวดาหรือเทพเจ้า แต่ได้วางไว้อีกตำแหน่งหนึ่ง เนื่องจากเทวดาเป็นองค์เทพที่เติมเต็มความสมบูรณ์ในความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเป็นความเชื่อของพุทธศาสนิกชนบางภูมิภาค เทวดาก็เป็นตัวอย่างที่ดี เป็นรางวัลแก่ปวงชนที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพุทธศาสนิกชน ซึ่งเชื่อกันว่าคนใดได้สร้างกรรมดีมีพลังบุญพอ เมื่อตายไปแล้วจิตจะได้ไปจุติในภพภูมิที่ดีเมื่อเปรียบเทียบกับทางตะวันตกคำว่าเทวดาก็ไม่แตกต่างกันมากนัก เช่น นักปรัชญาจิตนิยมตั้งแต่เพลโตเป็นต้นมา ถือว่าสิ่งที่ได้เห็นหรือได้สัมผัสในทางความเชื่อถือเป็นหน้าที่ของอภิปรัชญาที่จะต้องสืบหาความจริง ว่ามีหรือไม่ เช่น เรื่องนามธรรม บรรดา ผีสาง เทวดา นรก สวรรค์ ขาดิหน้า เป็นต้น ซึ่งอภิปรัชญามีหน้าที่สืบค้น อันติมสัจจะ(Ultimate Truth) นั่นคือ ความจริงที่สิ้นสุด ซึ่งอยู่เหนือความจริงที่ปรากฏแก่ประสาทสัมผัสอันติมสัจจะเรียกว่า “สัจภาวะ” (Reality ; Truth) เป็นอันว่า อภิปรัชญา มุ่งศึกษากฎเกณฑ์ขั้นสูงสุดของสิ่งทั้งหลายซึ่งไม่สามารถรับรู้ได้หรือทดสอบได้ด้วยประสาทสัมผัส ต้องอาศัยวิธีการใช้เหตุผลคาดคะเนเท่านั้น (Speculative reason)

นักปรัชญาผู้ต่อต้านอภิปรัชญาส่วนมากสังกัดลัทธิประสบการณ์นิยม (empiricism) ที่รุนแรง ลัทธินี้มาจากลัทธิปฏิฐานนิยม (positivism) ของกองต์ (Auguste Comte พ.ศ.2341-2400) และจากเดวิด ฮูม (David Hume พ.ศ.2254-2319) กองต์ผู้ได้รับยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งลัทธิปฏิฐานนิยม พิจารณาเห็นว่าอภิปรัชญาเป็นเรื่องราวของสมัยก่อนวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ ท่านกำหนดเอาชั้นความเจริญทางปัญญาของมนุษย์เป็นเกณฑ์ตัดสิน กล่าวคือ ท่านแบ่งชั้นความเจริญทางปัญญาของมนุษย์ไว้ดังนี้ 1.ขั้นเทววิทยา (the theological stage) ในขั้นนี้คนมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างว่าตกอยู่ในอำนาจของพระเจ้าและเทวดา 2.ขั้นอภิปรัชญา (the metaphysical stage) ในขั้นนี้คนมีปัญญาเจริญขึ้น มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นเพียงภาพปรากฏซึ่งมาจากภาวะที่ไม่ปรากฏ และมีมูลเหตุที่ทำให้ปรากฏ แต่มูลเหตุนั้นอยู่ลักษณะซ่อนเร้นหรือแอบแฝง 3.ขั้นปฏิฐาน (the positive stage) ในขั้นนี้คนจะอธิบายสิ่งทั้งหลายตามข้อเท็จจริงที่สังเกตได้เท่านั้น ไม่ใช่มองเห็นสิ่งปรากฏเป็นภาพลวงตา และเห็นว่ามีความจริงอยู่เบื้องหลัง ซึ่งไม่ปรากฏ อย่างคนในขั้นอภิปรัชญาขั้นปฏิฐาน ก็คือสมัยวิทยาศาสตร์นั่นเอง

ส่วนฮูมก็กล่าวว่า “ถ้าเราหยิบหนังสืออภิปรัชญาเล่มใดเล่มหนึ่งขึ้นมาอ่าน เช่น เล่มที่ว่าด้วยเทพเจ้าหรือเล่มที่ว่าด้วยอภิปรัชญา ขอให้เราตั้งคำถามว่า อภิปรัชญาเล่มนั้นมีตรรกะวิจารณ์ทางทฤษฎีใด ๆ ที่เกี่ยวกับปริมาณหรือจำนวนบ้างหรือไม่ (ตอบได้ว่า) ไม่มีเลย มีตรรกะวิจารณ์ทางแนวปฏิบัติทดลองใด ๆ เกี่ยวกับข้อเท็จจริงและชีวิตบ้างหรือไม่(ถ้าไม่มี) จงเผາเสียเถิด เพราะมันไม่มีอะไรเลยนอกจากเหตุผลจอมปลอมและมายา”

อำนาจของเทวดาต่อศาสนาเทวนิยม

ศาสนาโดยเฉพาะศาสนาเทวนิยมสอนให้เชื่อในเรื่อง พระเจ้า เทพเจ้า และเทวดา โดยกล่าวอ้างถึงความจริงทางวัตถุวิสัย เช่น โลก ว่าพระเจ้า เป็นผู้สร้างขึ้น นอกจากนี้ยังพรรณนาถึงคุณลักษณะของพระเจ้าไว้มากมาย ซึ่งเป็นการท้าทายผู้มีสติปัญญา ผู้รักเหตุผล ว่าเรื่องดังกล่าวมีจริงหรือไม่ อย่างไร เขาเหล่านั้นจึงค้นคว้าหาเหตุผลเข้าจับ จึงเกิดแนวคิดทางอภิปรัชญาขึ้นอีกสายหนึ่ง ด้านปรัชญาเมธีฝ่ายจิตนิยม (idealist) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับจิตและความรู้สึกนึกคิดซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับลักษณะพื้นฐานของความจริงมาก

ความเชื่อต่อเทวดากับธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศในสังคมศาสนาเทวนิยม

ปรัชญาเมธีฝ่ายธรรมชาตินิยม (naturalist) ต่างมองว่าทั้งนักจิตนิยมและสสารนิยม ต่างก็มองธรรมชาติกันคนละด้าน ตามทฤษฎีของนักธรรมชาตินิยม เห็นว่า ธรรมชาติเป็นสิ่งที่แท้ ทั้งจิตและรูปเกิดจากธรรมชาติ และถือว่าธรรมชาติเป็นที่มาของสิ่งทั้งสอง นั้น ธรรมชาติคือทุกสิ่งทุกอย่างที่มี ไม่มีระเบียบเหนือธรรมชาติใดมีอยู่ต่างหากจากธรรมชาติ คนประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ร่างกายและจิตใจ เมื่ออธิบายเรื่องโลก ทวินิยม (dualism) อธิบายว่า มีสิ่งที่แตกต่างกันไปจากโลกคือ พระเจ้า (God) สันนิษฐานว่า ในปรัชญาตะวันตก รูปแบบของทวินิยมที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดนั้น เราจะพบได้ในอภิปรัชญาของเดการ์ต ผู้ซึ่งถือว่ามีสสารหรือทรัพย์สิน (substance) อยู่ 2 ชนิด ชนิดหนึ่งเป็นพวกวัตถุ อีกชนิดหนึ่งเป็นพวกจิต ซึ่งทั้งสองชนิดนี้มีความแตกต่างกันมาก และเป็นอิสระต่อกัน

อภิปรายผล

ตามความเชื่อทางอภิปรัชญาและความเชื่อทางศาสนาเทวนิยม ในคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์โลกศาสตร์ และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ปัจจุบันเกือบจะทั้งหมดที่ว่าด้วยเรื่องนรกสวรรค์ เป็นคำตอบได้อย่างดีว่าเทวดามีจริงหรือไม่

ศาสนาคริสต์ เชื่อว่ามนุษย์ที่เกิดมามีบาปติดตัว เพราะบรรพบุรุษได้ฝ่าฝืนคำสั่งของพระเจ้า เพราะแยกตนออกจากพระองค์ด้วยทิฐิमानะ บาปนี้หากไม่รับกำจัด ตายไปจะถูกพิพากษาให้ไปตกนรกตลอดกาล มนุษย์ต้องหันไปคืนดีกับพระเจ้าโดยผ่านองค์พระเยซูด้วยการมีศรัทธาในพระองค์จึงจะได้รับพระพรหรรษาทาน (Grace) ด้วยการกำจัดบาปให้หมดไป

ศาสนาอิสลาม เชื่อว่า บาปดั้งเดิมเกิดจากความดื้อดึงไม่เชื่อฟังพระผู้เป็นเจ้า บาปหนักที่สุดของศาสนาอิสลามคือการนำเอาสิ่งอื่นหรือผู้อื่นเข้าไปเปรียบเทียบกับองค์อัลเลาะห์เจ้า การที่จะพ้นจากบาปคือการสำนึกผิดด้วยด้วยการกลับใจ สร้างศรัทธาปสาทะต่อพระผู้เป็นเจ้าและปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระองค์

ศาสนาฮินดู เชื่อว่า พระพรหมเป็นผู้สร้าง พระวิษณุเป็นผู้พิทักษ์ และมีพระศิวะเป็นผู้ทำลาย กำหนดให้มีชายาของพระองค์และของเหล่าเทพขึ้นมา เพื่อสร้างความเลื่อมใสให้ชาวฮินดูในเวลาต่อมาจนถึงทุกวันนี้

เทวดามีจริง กล่าวในแง่ของนามธรรม ภูมิเทวดาคือความรู้สึกสบายใจ ถ้ากล่าวในแง่รูปธรรมภูมิของเทวดาคือดินแดนที่สัตว์ผู้ทำบุญไว้ต้องไปเสวยผลของบุญกรรมหลังความตาย เป็นข้อเท็จจริงทางวิชาการ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ที่สำคัญอย่างยิ่ง ข้อเท็จจริงเหล่านั้น เป็นเรื่องราวระหว่างพระพุทธเจ้ากับเทวดา หรือเป็นเรื่องของศาสดาของศาสนาเทวนิยม เช่น ศาสนาคริสต์ ฮินดู และศาสนาอิสลาม เป็นต้น

แต่ศาสนาอเทวนิยม คือ ศาสนาพุทธเชื่อว่า โลกและจักรวาลมีการเกิดดับเป็นวัฏจักร แต่ไม่มีผู้สร้าง มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับสลาย สลับกันไปไม่มีที่สิ้นสุดด้วยกฎอันเที่ยงแท้แน่นอนที่มีอยู่เองในธรรมชาติที่ปรัชญาพุทธเรียกว่า ธรรมฐิติหรือ ธรรมนิยาม สังขารทั้งปวงย่อมเป็นไปตามกฎนี้ ยกเว้นแต่ วิสสังขาร (นิพพาน) เท่านั้นที่ไม่มีการเกิดดับ มีแต่การตั้งอยู่อย่างเดียว

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ, (2511) **สัถกฤต-ไทย-อังกฤษ อภิธาน**, (พระนคร : ศรุสภา)
- ต.นาคะประทีป, (2467) **บาลี อภิธานปฐกาทและสุจิ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไท)
- พระอัครวงษ์สเถระ, (2545) **สัททนีติธาคุมาลา คัมภีร์หลักบาลีไวยากรณ์**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์)
- พจนานุกรม, (2546) **ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 พิมพ์ครั้งที่ 1**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนามีบุ๊คพับเคชั่น จำกัด)
- พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), (2523) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
- พิน ดอกบัว, (2532) **ปวงปรัชญากรีก**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร)
- พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), (2546) **เรื่องเหนือสามัญวิสัย : อิทธิปาฏิหาริย์-เทวดา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ)
- เสถียรพงษ์ วรรณปก, (2535) **พุทธศาสนา : ทศนะและวิจารณ์**, (กรุงเทพมหานคร : ช่อมะไฟ)
- พระราชวรณูณี(ปยุตโต), (2518) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
- พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.9), (2555) **โลกที่ปณี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า,).
- พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ (วันจันทร์), (2534) **นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนา**, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,).
- ที.ปา.(ไทย)11/275-286/218-232.
- ที.ปา.(ไทย)11/276/218-220.
- D.Hume, **An Enquiry Concerning Human Understanding**, La Salle, 111, Open Court Publishing Co, 1935, Section 18, part 8.

